

Kart 1927 – rød ring viser området der det gamle kommunehuset er lokalisert

Søknad - Hommersandbakken 11 - Kulturminnefaglig vurdering

Viser til søknad om tilskudd fra styret for Hommersandbakken 11 til restaurering av det gamle kommunehuset. Styret har redegjort i søknaden for bygningens bakgrunn og historie. Bygningene er høyt verneverdig kulturminne i seg selv og som en del av kulturmiljø og må tas vare på for framtiden.

Ved restaurering av et kulturminne krever gjeldende regelverk at en skal følge antikvariske prinsipper og at et hvert tiltak som berører et kulturminne skal hensynet til kulturminne bli ivaretatt.

Byantikvaren har fulgt arbeidet til styret i Hommersandbakken 11 og er imponert over den frivillige innsatsen og deres fokus på å istandsette bygningen utfra antikvariske prinsipper. Byantikvaren vil anbefale på det sterkeste at kommunen støtter opp om arbeidet ved å tildele økonomiske ressurser til istandsettingen av dette viktige kulturminnet.

Om kulturminnet

110 202 195, "Kommunehuset", Hommersåk

Utdypende beskrivelse	Bygd av Gabriel Aanensen i 1912, som bolig. Solgt 1919 til Ole T. Hauland, den ene eieren av Hestå bruk. Riska sognekommune kjøpte i 1939. Påbygd kommunesal og helsestasjon i 2. etasje ved takløft. Tyskerne hadde bl.a. lasarett her under 2. verdenskrig. Etter krigen brukt av Riska sognekommune som helsestasjon, møtesal, bibliotek, div. utleie – bl.a. til A/S Riskafjord. Sandnes kommune solgte 2006 til «utbygger». Lokal aksjon for å stanse utbygging 2009. Sandnes kommune kjøpte eiendommen tilbake fra utbyggers konkursbo 2011. Tidligere eiendomsnavn Bjørkeli GnrBnr 37/8 iflg. NB-1958. (På samme eiendom var da, 1958, bedehuset Salem, bygd. 1909 av tømmer.) Halvannetasjes «Sandneskasse» med senere flatt takløft. Foto i NB-1958 viser parstilte vinduer i fasade og sveitserstildekor på vindusbelistninger i begge etasjer. Påbygd nytt, lite inngangsparti mot nord i 1971. Dagens husmorvinduer fra samme tid? Bygningskropp fra 1939 intakt. Fuget natursteinsgrunnmur og takutstikk i sveitserstil bevart. Tekke av sementstein. Interiørdetaljer fra 1912 og 1939 bevart (info notat). Huset er sterkt knyttet til fellesskapets lokalhistorie gjennom sognekommunen Riskakvervens bruk av huset i flere ti-år. Samtidig er «hverdagshistorie» fra 2. verdenskrig knyttet til bruken av det. Huset har i dag et anonymt eksteriør, svært vanlig for endrede hus av samme type. Det ligger godt til rette for en antikvarisk tilbakeføring som kan gjøre tilknyttingen til de historiske periodene lettere å lese – avhengig av hva man ønsker å framheve. Ligger i tilknytting til parken ved den gamle mølledammen Stemmen og kirkegården, og i et område med andre hus som også har tilknytting til felles lokalhistorie
SpesSammenheng	Hus på den gamle klokkergården serkulturidnr. 110202201 Klokkerlåven, 110201424 Klokkarhuset, 110202195 Kommunehuset, 110202202 E-verksbygningen
Interiør	Interiørdetaljer fra 1912 og 1939 bevart
SpesEmne	Forsamlingshus. Vegkryss. Bygdesenter. 2. verdenskrig
KultMiljøID	0101
KultMiljøNavn	Miljøet ved Krossen og Stemmen, Hommersåk
NB-register	
Annen informasjon	Søknad om støtte adressert, datert 10.03.2015. Lokal aksjon for å stanse utbygging fra 2009. Foreningen Hommersandbakken 11 arbeider for restaurering av huset. Søknad om støtte adressert, datert 10.03.2015.
Kilde	M Tunheim , notat fra Mai 2008, (redig 2011). Andre notater fra Sandnes kommune ved G Persson. Norges Bebyggelse 1958, s.1217. Folketellingen 1910. Sandnes kommunes nettsider
DatRegVurd	Desember 3, 2016
Signatur	Unni Broe

Om kulturmiljøet

01 Riska Kulturmiljøer

0101 Miljøet ved Krossen og Stemmen

Sandnes_minner-delskjema	
KulturID	Kulturminnenavn
110202300	Minnestøtte, Riska gamle kirkegård
110201292	Riska bedehus, Hommersåk
110201293	Riska gamle kirke. Hommersåk
110201433	Bolighus Hommersandbakken 19, Hommersåk
110201424	Klokkarhuset, Hommersåk
110202195	"Kommunehuset", Hommersåk
110202201	«Klokkarlåven», Hommersåk
110202202	E-verksbygningen ved Klokkargården, Hommersåk
110202203	Stemmen, Hommersand
110202204	Hommersåk skole i Krossen

Gruppe hus rundt industridam fra 1875 og Riksa gamle kirke fra 1877. Miljøet dokumenterer ulike faser i Riskas tidlige offentlige historie.

Elementer i miljøet er, foruten dammen, Riska gamle kirke fra 1877, Klokkergården og «Kommunehuset» fra tidlig 1900-tallet, skolebygning i en møbelfabrikk fra 1940-tallet, Riskas første egne e-verksbygning fra 1952 og Riska bedehus fra 1960. Nyere offentlige bygninger i miljøet er et televerksbygg og brannstasjon.

Fra gammelt av hørte Riska under kirken i Stavanger. I 1848 ble Hetland med Frue kirke fra 1854 skilt ut fra Stavanger og Riska fulgte med. Den lange veien over fjorden førte til krav om egen kirke og mer selvstyre. Etter kgl. Resolusjon 29 august 1877 ble det bestemt at Riska skulle bli værende i Hetland som sognekommune, med egen kirke, skole og fattigvesen. Bestemmelsen skulle tre i kraft når Riska hadde fått egen kirke (opphevet 1951). Mølleier C. B. Svendsen og Andreas Hommersand, som hadde hver sin halvdel av gården Hommersåk, gav fri grunn til kirke og kirkegård. Kirken ble innviet november 1877.

Kirken ble lagt tett ved den viktigste og eldste veien i området, ned til havna i Hommersåkvågen. Hommersandbakken ser ut til å samsvare med vei til Birkeli som vist på rektangelkart fra 1887 og ser ut til å ligge på dammuren. Ved århundreskiftet var «Krossen» fullt utbygd med Riskaveien ferdig i 1897 og Bersagelveien 1902. I senere år er krysset med Bersagelveien flyttet lenger nord.

Samtidig med kirka, kom Mølla i Hommersåk og med den dammen Stemmen. Dette førte til store endringer i området, tidligere jordvei til Hommersåk ble satt under vann og veien ble lagt om. «I Krossen ble det store endringer. Stemmedammen ble bygd ut, det måtte det bygges murer, og den nåværende veien ble antakelig bygget samtidig. Få år senere ble også "Stemmabrunå" bygd, med ny vei opp til Hommersåkgården. Den gamle veien til gården kan sees ennå der den skrå opp et stykke inni skogen helt ved sørenden av Stemmen «Her kan vi se et fint veimuringsarbeid som er flere hundre år gammelt.» (Fra www.riskalions.no. Magne Tunheim, Enok Lauvås «Langs veiene i Riska» foto s 62).

Kirka og de ny kommunikasjonene ble utgangspunktet for at det i dette området kom flere hus knyttet til Riskakverven sognekommunes første virksomheter i lokalsamfunnet. Hommersåk krets hadde i 1879 fått skolehus på Frølyland. Da det brant i 1907 ble det bygd nytt skolehus i Hommersåk. Den ble bygd tett i vegkrysset like sør for kirken og sto til midten av 1980-tallet. På den andre siden av Stemmen ble det bygd lærerbolig/klokkerbolig med løe og lærerjord. På 1950 ble en møbelfabrikk som ble satt opp her under 2. verdenskrig nær skolen, kjøpt inn og innredet til skole. Enda en ny skolebygning ble bygd i 1965/66. I 1991 ble skolen rehabilitert.

Det historiske innholdet i miljøet er først og fremst knyttet til utbyggingen av lokalt styre og institusjoner for fellesskapet, men også til kommunikasjonene. Samlet dokumenterer miljøet ved Stemmen i viktige faser i Riskas offentlige historie.

Kilder

Eivind Smith. «Riska, gardar og tettstad». 1993. www.riskalions.no. Historie, Bakgrunnen for tettstedet Hommersåk, Magne Tunheim, tirsdag 12.06.07

Brit Sissel Todnem, red. «Langs veiene i Riska». 2014.

Brit Sissel Todnem, red. «Industri og næringsliv i Riska». 2011.

<http://kartverket.no/Kart/Historiske-kart/Historiske-kart-galleri>.

<http://www.temakart-rogaland.no/>, Norge i bilder 1937.

Sandnes 17.10.2017

Gro Persson

Byantikvar

Byantikvaren i Sandnes 2017

Regelverk for forvaltning av kulturminner i Sandnes kommune

Kommuneplan 2015-2030

1.17.2 Nyere tids kulturminner (pbl § 11-9, pkt 7)

Kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i byutviklingen. Målet for vern er å bevare kulturminner og kulturmiljøer mest mulig autentisk, som kilde til kunnskap, opplevelse og verdiskapning. Gjeldende kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Sandnes gir premisser for byutviklingen i Sandnes. Kulturminneplanens retningslinjer fungerer retningsgivende for alle tiltak som berører områder og objekter i nevnte plan.

Ethvert tiltak som berører et kulturminne og dets omgivelser skal utformes slik at hensynet til kulturminne blir ivaretatt. Tiltaket skal ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til tiltakets funksjon og dets bygde omgivelser og plassering.

Byantikvaren skal ha alle saker til uttalelse når tiltaket berører kulturminner.

Retningslinje kulturminner- og miljøer.

Alle tiltak i nærheten av automatisk fredete kulturminner skal klareres med regional kulturminnemyndighet, herunder avklaring av sikringszone. Bebyggelse, anlegg og/eller andre tiltak som grenser inn mot områder, som omfatter automatisk freda kulturminner og nyere tids kulturminner, skal tilpasse seg terrenget og kvalitetene i kulturminneområdene. Dette gjelder blant annet bygningshøyde, utforming av bygg og estetisk uttrykk. Ved nybygg og utvidelse av eksisterende bebyggelse som berører kulturminner, skal dette registreres og dokumenteres.

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer: 2005-2017:

§6 Nybygg kan godkjennes innenfor planområdet under forutsetning av at områdets miljø- og verneverdi ikke reduseres (jfr. §1). Nybygg skal gis en plassering og utforming mht. størrelse, form, materialer, detaljering, farger og lignende som harmonerer, med den eksisterende verneverdige struktur og bebyggelse i området.

§7 Eksisterende utomhusanlegg og kulturlandskap som veier, brygger, terrasseringer, trapper, steingjerder med mer skal bevares eller kreves tilbakeført og kan ikke fjernes uten kommunes godkjenning. Utbedring av slike kulturminner skal skje ved bruk av tradisjonelle materialer og teknikker. Nye utomhusanlegg skal i utforming og materialbruk tilpasses terrenget og skal harmonere med stedets karakter. Eksisterende plasser, gate/veiforløp, smau og hevdede snarveier skal opprettholdes.

§8 Inngrep i terrenget og vegetasjon utover vanlig skjøtsel er ikke tillatt. Dette gjelder også lagring, tilrigging, massedeponering og annen bruk av ubebygget areal når dette etter kommunes skjønn vil komme i strid med reguleringsplanens målsetning (§1). Tekniske innretninger, herunder også skilt og reklame, kan ikke settes opp uten at kommunen på forhånd har gitt samtykke. Særlig skjæmmende tiltak av denne art er ikke tillatt. Slike innretninger skal gis en diskret utforming, og ha en plassering, materialbruk og fargevalg som harmonerer med områdets karakter og tradisjon.